पठतु संस्कृतम्

शिक्षा

व्याकरणम्
अन्वयरचना

अन्वयरचना

बालक: विद्यालयं गच्छति ।
विद्यालयं बालक: गच्छति ।
विद्यालयं गच्छति बालक: ।
बालक: गच्छति विद्यालयम् ।

अन्वयरचना

क्रिया

कर्ता

कर्म

करणम्

सम्प्रदानम्

अपादानम्

अधिकरणम्

अन्वयरचना

सप्त-ककारा:

किम् कुत्र कति कदा
कुतः कथम् किमर्थम्

अन्वयरचना

पुल्लिङ्ग:

कः	कौ	के
कम्	कौ	कान्
केन	काभ्याम्	कैः
कस्मै	काभ्याम्	केभ्यः
कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः
कस्य	कयोः	केषाम्
कस्मिन्	कयोः	केषु

स्त्रीलिङ्ग:

का	के	काः
काम्	के	काः
कया	काभ्याम्	काभिः
कस्यै	काभ्याम्	काभ्यः
कस्याः	काभ्याम्	काभ्यः
कस्याः	कयोः	कासाम्
कस्याम्	कयोः	कासु

नपुंसकलिङ्ग:

किम्	के	कानि
किम्	के	कानि

अन्वयरचना

बालक: विद्यालयं गच्छति ।

क्रिया	गच्छति
क: गच्छति ?	बालक:
कुत्र गच्छति ?	विद्यालयम्

अन्वयरचना

बालकः फलं खादति ।

क्रिया	खादति
कः खादति ?	बालकः
किं खादति ?	फलम्

अन्वयरचना

सः वृक्षं पश्यति ।

क्रिया	पश्यति
कः पश्यति ?	सः
कं पश्यति ?	वृक्षम्

अन्वयरचना

वृषभौ भारं वहतः ।

क्रिया

कौ वहतः ?

कं वहतः ?

वहतः

वृषभौ

भारम्

अन्वयरचना

जनाः कार्यं कुर्वन्ति ।

क्रिया	कुर्वन्ति
के कुर्वन्ति ?	जनाः
किं कुर्वन्ति ?	कार्यम्

अन्वयरचना

अध्यापिका छात्रान् बोधयति ।

क्रिया	बोधयति
का बोधयति ?	अध्यापिका
कान् बोधयति ?	छात्रान्

अन्वयरचना

धनिकः धेनुं हस्तेन निर्धनाय गोष्ठात् गङ्गातीरे ददाति ।

क्रिया	ददाति
कः ददाति ?	धनिकः
कां ददाति ?	धेनुम्

अन्वयरचना

धनिकः धेनुं हस्तेन निर्धनाय गोष्ठात् गङ्गातीरे ददाति ।

केन ददाति ?	हस्तेन
कस्मै ददाति ?	निर्धनाय
कस्मात् ददाति ?	गोष्ठात्
कुत्र ददाति ?	गङ्गातीरे

अन्वयरचना

उत्तमः बालकः बहुमूल्यां लेखनीं क्रीतवान् ।

क्रिया	क्रीतवान्
कः क्रीतवान् ?	बालकः
कीदृशः बालकः?	उत्तमः
कां क्रीतवान् ?	लेखनीम्
कीदृशीं लेखनीं ?	बहुमूल्याम्

अन्वयरचना

बालकः पाठं पठित्वा शीघ्रं विद्यालयम् अगच्छत् ।

क्रिया	अगच्छत्
कः अगच्छत् ?	बालकः
कम् अगच्छत् ?	विद्यालयम्
कथम् अगच्छत् ?	शीघ्रम्

अन्वयरचना

बालकः पाठं पठित्वा शीघ्रं विद्यालयम् अगच्छत् ।

किं कृत्वा अगच्छत् ?

पठित्वा

कं पठित्वा ?

पाठम्

अन्वयरचना

विशेषण-पदम्

कीदृश:

कीदृशी

कीदृशम्

उत्तम: बालक: - कीदृश: बालक: ?

उत्तमा बालिका – कीदृशी बालिका ?

उत्तमं फलम् – कीदृशं फलम् ?

सन्धिः

सन्धिः

जगत् + ईशः	जगदीशः	जश्त्व-सन्धिः
तस्मात् + नीडात्	तस्मान्नीडात्	अनुनासिक-सन्धिः
वाग् + हीनः	वाग्घीनः	पूर्वसवर्ण-सन्धिः
एतस्मिन् + एव	एतस्मिन्नेव	ङमुडागम-सन्धिः
कस् + चन्	कश्चन	श्चुत्व-सन्धिः
उत् + श्वासः	उच्छ्वासः	छत्व-सन्धिः

1. विसर्ग-सन्धिः - उकारः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् – विसर्ग-अकारः (अः)

परपदस्य आदि-अक्षरं **अकारः (अ)** **मृदु-व्यञ्जनम्**	उ

मोक्षः + अस्ति = मोक्षोऽस्ति
धर्मः + रक्षति = धर्मो रक्षति

2. विसर्ग-सन्धिः - लोपः (i)

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् – विसर्ग-अकारः (अः)

परपदस्य आदि-अक्षरं	लोपः
स्वरः	
~~**अकारः (अ)**~~	

अर्जुनः + उवाच = अर्जुन उवाच
मुकुन्दः + एनम् = मुकुन्द एनम्

2. विसर्ग-सन्धिः - लोपः (ii)

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् – विसर्ग-आकारः (आः)

परपदस्य आदि-अक्षरं	लोपः
स्वरः मृदु-व्यञ्जनम्	

बालाः + इच्छन्ति = बाला इच्छन्ति
भक्ताः + नमन्तु = भक्ता नमन्तु

2. विसर्ग-सन्धिः - लोपः (iii)

पूर्वपदं – सः एषः

परपदस्य आदि-अक्षरं	लोपः
~~अकारः (अ)~~	

सः + इष्टवान् = स इष्टवान्
एषः + उत्तमः = एष उत्तमः

3. विसर्ग-सन्धिः - रेफः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् – विसर्ग-स्वरः ~~(अः आः)~~

परपदस्य आदि-अक्षरं	रेफः
स्वरः मृदु-व्यञ्जनम्	

गुरुः + ब्रह्मा = गुरुर्ब्रह्मा
हरिः + गृहम् = हरिर्गृहम्

3. विसर्ग-सन्धिः - रेफः

१. **'गुरुर्ब्रह्मा'** इति श्लोकम् अहं जानामि ।

२. **देशभक्तिर्गरीयसी** लोके ।

३. इदानीं **हरिर्गृहम्** आगच्छत् ।

४. अध्ययनेन **बुद्धिर्विस्तृता** भवति ।

५. **गुरोर्वचनं** सदा पालनीयम् ।

६. **सन्धिर्मया** सम्यक् अवगतः ।

७. रामः **पितुराज्ञां** पालितवान् ।

८. **गणपतिरादिपूज्यः** लोके ।

९. **मुनिरागतान्** जनान् वरेण अनुगृहीतवान् ।

१०. **भारतमातुरुन्नतिम्** अहं साधयितुम् इच्छामि ।

विसर्ग-सन्धिः

मुनिः + आगतवान्	मुनिरागतवान्
सन्धिः + मया	सन्धिर्मया
गुरोः + वचनम्	गुरोर्वचनम्
हरिः + गृहम्	हरिर्गृहम्
पितुः +आज्ञाम्	पितुराज्ञाम्

विसर्ग-सन्धि:

लता: + दीर्घाः	लता दीर्घाः
एषः + अस्ति	एषोऽस्ति
मानवैः + निर्मितम्	मानवैर्निर्मितम्
बुद्धि: + विस्तृता	बुद्धिर्विस्तृता
बाल: + धावति	बालो धावति